

Oponentský posudek diplomové práce Matěje Klímy: *Já proti světu. Heroismus a banalita v díle Ladislava Klímy*, FF UK 2018

Matěj Klíma předkládá práci o díle svého jmenovce Ladislava, přičemž z řady možností volí přístup k tomuto dílu jakožto celku (určité povahy) a snaží se vysvětlit jeho základní složky v jejich souvislosti. Svůj přístup stručně shrnuto zakládá na rozvedeném protikladu heroismu, a banality a dynamice agonality, což skutečně dovoluje něco podstatného z díla Ladislava Klímy popsat.

Zvolený přístup v zásadě vede k ne striktně akademickému stylu: práce se blíží eseji, nepracuje s celou sekundární literaturou a je výběrový i v rámci Klímova díla. Místy to vede ke zkratkovitému podání, které není zcela přesné – zmínka o orientální filosofii by mohla jít dál a leccos by napověděla; stručný výměr negativní teologie je přinejmenším hodně nepřesný – i okrajově užívané pojmy by měly být užívány přesně. Práci by prospěla analytičtější práce s pojmy, mnohdy zůstává u jejich prvních významů, které někdy nedostačují. Kladem práce je přehlednost a především promyšlená struktura a myšlenková koherence: zvolený styl a přístup lze brát jako adekvátní věci. Autorovi se v rámci možností a rozsah práce zdařilo inteligentně uspořádat Klímovo myšlenkové a psané dílo a vnést do něj úhel pohledu, který něco vypovídá a není zcela dílčí. V tomto směru práci hodnotím jako nadstandardní.

Základní pohyb Klímova díla vykládá autor na základě existenciální úzkosti ze světa. Klíma v jeho interpretaci staví svět do role nepřítele, s nímž bojuje a tím úzkost překonává. Výstižně přitom bere v úvahu propletenost světa a člověka, resp. subjektu a ukazuje, že práce proti světu může v některých chvílích znamenat práci na sobě i proti sobě. Na začátku práce Matěj Klíma uvádí Klímovu touhu stát se bohem (či Bohem) jako klíčový motiv; průběžně konstatuje Klímovo selhání v takovém projektu a na konci dochází k závěru, že úspěšnost či neúspěšnost v podobném záměru je relativní. Ačkoli se tu lze opírat o řadu Klímových explicitních vyjádření, zní podobné prohlášení („chci se stát bohem“) samo o sobě naivně, respektive doslovně vzato přesouvá se do oblasti fantastiky. Jiná vyjádření naznačují, že si byl problému vědom, a že jde o specifickou hyperbolu. Podobná otázka by zasloužila další rozvedení, pokusím se k ní vrátit.

Rád bych dále nadhodil několik polemických otázek a námitek, které práce vyvolává. Po metodické stránce by stálo za to uvažovat o Klímově myšlenkovém vývoji nebo proměnách jeho myšlení. Například v ranějším *Světě jako vědomí a nic* lze najít stopy názoru,

který by bylo možné označit za objektivní idealismus, od něž se později distancuje, i když je patrně možné spíše než o vývoji hovořit o diferenciaci. To by se mohlo promítnout do práce s interpretačními pojmy: nezdá se mi dostatečné držet například úzkost, byť cosi ukazuje, jako neměnný moment celého výkladu. Dynamika Klímova díla vede k postupnému přehodnocování pojmů, které ji v některých momentech postihují. Vysvětlovat například myšlenku egodeismu jako reakci na úzkostné naladění je možné, ale z pohledu rozvinuté myšlenky egodeismu se věci jeví již jinak. Obecněji vzato psychoanalytické schema výkladu založené na vytěsnění dobře popisuje počáteční fázi díla nebo jeho „startovní momenty“, naráží ale také na problém, jak popsat či vysvětlit pozitivní stránky tvůrčího aktu a jeho autonomii.

Druhým důležitým bodem je žánrová různost a pluralita stylů. Klíma píše v jiné modalitě prózu a filosofické texty, jinak deníky a jinak dopisy. To má celou řadu důsledků, jež souvisejí s celkem jeho myšlení. Příkladem mohou být jeho tzv. paroly, tedy výroky, jimiž si (zjednodušeně řečeno) snaží sugerovat určitou skutečnost. Tedy „Jsem absolutní vůle“, neznamená, že Klíma je absolutní vůle, ale že se k takovému stavu vztahuje. L. Klíma si je vědom, že cíl výroku je nesplnitelný (II, 414), ale zároveň uznává jeho relativní účinnost. Klíčem je opakování těchto „parolí“ (a přeneseně i opakování vůbec v jeho díle). V této perspektivě se otázka, zda Klíma něčeho dosáhl, zda ve svém projektu uspěl, nebo ne, mnohem obtížnější. Dá se říci, že Klíma svébytně navazuje na antickou tradici duchovních cvičení, jak ji popsal Pierre Hadot především na příkladu stoické a epikurejské filosofii. Její prvky ale shledává Hadot také u Goetha, a přes Nietzscheho by bylo možné uvažovat o intuitivní souvislosti až ke Klímovi. Podobné výroky, a důležité je také to, že šlo o *písemnou* formu meditace, měly za úkol měnit perspektivu pohledu na svět a vlastní život a důležité pro ně bylo opakování, s vědomím toho, že duševní naladění je třeba pravidelně korigovat, že není definitivní stav.

Kapitola o „úniku do psaní“ se mi z takto naznačené perspektivy jeví zčásti nedostatečná. Matěj Klíma konstatuje, že psaní pro L. Klímu bylo životem, nebo s ním splývalo; a představovalo únik ze světa. Do jisté míry tato struktura koresponduje s náboženskými postoji, které odmítají tento svět a naplnění života hledají v Bohu. Je tu jasně řečeno, že světské věci nemají nejvyšší hodnotu. Klímův život přesto nejde redukovat jen na psaní. Zajímavé je, že do určitého data známe z Klímova psaní jen málo, osobní zápisky začínají rokem 1909; dopisy rokem 1905 a zřejmě svědčí o teprve se rozvíjející komunikaci s druhými. Soudím, že tady je stále otevřená zajímavá otázka po přesnějším vztahu psaní,

života a světa, přičemž ani ze života, ani ze světa nelze v jistém smyslu unikat – také snění je součástí života a světa a to, čemu říkáme „únik“ je jednou z legitimních možností vztahu.

V práci chybí úvaha o klíčovém pojmu *vědomí* a s ním spojeném snu. Osobně souhlasím s tezí o úzkosti jen částečně, jeví se mi funkční do jisté chvíle a míry. Je dobré uvážit, že Klíma si tento moment uvědomuje a „nebojuje“ s ním jen prostě agonálním způsobem. Vědomí pro něj znamená integraci a aspoň částečné překonání stavu a otevření jiného rozměru. Zde je klíčová souvislost snu a smrti jako probuzení, respektive dosažení jiné úrovně vědomí, i to je aspekt sebevraždy, a to už v rovině myšlenky.

Příkladem pojmu, který by zasloužil analýzu je Bůh. Na některých místech, zdá se, jej autor uvádí, jako by jeho význam byl zřejmý. Příležitostně určité významy zmiňuje, nedává je ale do souvislosti. Znamená Bůh tvůrce, identitu se světem, nadlidské schopnosti nebo nelidskost a tedy netečnost k utrpení? Řadu ne-li všechny významy, které přicházejí na přetřes, lze najít v západní tradici – mytičtí hrdinové jsou nadlidští, epikurejští bozi žijí v distanci od světa utrpení, vůle (spolu s poznáním) je mohutností, v níž Descartes porovnává člověka a Boha. Klíma sám zřejmě pracuje také s více významy, které ale zůstávají propojeny. Románoví „superhrdinové“ jsou ztělesněním vůle, „komandující vůle“ je zřejmě spojena s vědomím a může přejít od aktivity v pasivitu, resp. zrušit podobné rozlišení. V zásadě je pojem „boha“, ať už navazuje na různé tradice, relační vzhledem k člověku. Pokud bychom uvažovali dál v intencích Michela Foucaulta a Gillesse Deleuze, „smrt Boha“ znamená také „smrt člověka“, protože forma člověka byla určena formou Boha, a Klímův „zápas“ je také položením otázky po člověku ve chvíli „smrti“ obou.

Klímovo dílo se vyznačuje svéráznou a různorodou fragmentárností – zahrnuje nedokončené nebo jen částečně dochované texty, i nedorečené myšlenky a skutečně útržkovité zápisky. Z jednoho pohledu je to logické: pokud se člověk pohybuje mezi dvěma ideálními póly čisté hmoty a čistého vědomí či božství, vždy se jich jen neúplně dotýká a nemůže s nimi být identický. Což se může přenést do stylu psaní jako například u Pascala. nebylo by v tomto směru dobré více uvažovat o rozporech v Klímově díle a vztahovat je k jeho neucelenosti?

Klíčová otázka je ale jiná. Pokud Klíma selhal nebo nedokázal naplnit svůj program, anebo se tak pod jistým úhlem jeví, v čem spočívá jeho přitažlivost? Vysloužil si přece obdiv řady čtenářů. V čem spočívá podnětnost, která vede k psaní o Klímovi? Práce Matěje Klímy, jak jsem uvedl, se vyznačuje uceleností a koherencí, které svědčí o jistém vyrovnávání se s Klímou, v tom smyslu je prací, kterou autor psal především pro sebe. Poslední otázka by měla

vést k tomu, jak psát o Klímovi, aby tento osobní pohled byl také pohledem pro druhé, tj., o tom, proč Klímu číst, nejen jak.

Předložená práce naplňuje všechny požadavky, kladené na diplomové práce, a přináší i leccos navíc jak osobním nasazením, tak dílčími postřehy a koncepcí. Doporučuji ji tedy k obhajobě a navrhuji hodnocení **výborně**.

Josef Hrdlička

V Sedlčanech, 3. 9. 2018